

SLIJEĐENJE ALLAHOVOG POSLANIKA, A.S.: Razložnost i svrhovitost¹

Enes LJEVAKOVIĆ

SAŽETAK: Ovaj rad tretira pitanje razložnosti i svrhovitosti slijeđenja Allahovog Poslanika, a.s. Slijeđenje njegovog puta i primjera predstavlja temeljni princip islamskog života i vodi čovjeka ka ispravnom putu. Ono nije slijepo oponašanje, već princip zasnovan na razumnoj spoznaji svrhe i mudrosti u njegovim postupcima, riječima i preporukama. Razložnost ovog slijeđenja očituje se u tome što Poslanik, a.s., svojim životom i uputama vodi vjernike kroz moralne, duhovne i praktične aspekte života, potičući ih da razvijaju svijest, razumijevanje i sposobnost prosuđivanja. Svrhovitost slijeđenja Poslanika, a.s., ogleda se u usmjeravanju čovjeka ka ostvarivanju ciljeva propisanih od Allaha – činjenja dobra, izbjegavanja zla i postizanja Allahove milosti. Pridržavanje sunneta nije samo obredno ili formalno, nego ima praktične, moralne i socijalne koristi koje doprinose harmoniji pojedinca i zajednice. Razložnost i svrhovitost slijeđenja Poslanika, a.s., povezuju duhovni razvoj s racionalnim razumijevanjem svijeta, stvarajući balans između vjere, razuma i djelovanja te vode vjernika ka uspjehu u ovom i budućem životu. Princip razložnosti i svrhovitosti izrazito je naglašen kod donošenja propisa i odredbi budući da Svevišnji Gospodar status, postupke i posljedice ljudskih djela u najvećoj mjeri obrazlaže i pojašnjava na razumljiv način.

Ključne riječi: Allahov Poslanik, a.s., mevlud, sunnet, slijeđenje, razložnost, svrhovitost

Kušnje muslimana u Palestini

Manje-više, svi pratimo i znamo za teška iskušenja koja prolaze muslimani u mnogim dijelovima svijeta, posebno na tlu Palestine. Možda se ponekad zapitamo ima li smisla govoriti o nekim drugim temama pored ovih događaja, pored stradanja epskih dimenzija. Možda bi trebalo samo govoriti o tome kako se solidarizirati i pomoći tim ljudima.

Vjerovatno su slična pitanja sebi postavljale mnoge prethodne generacije muslimana, tokom i nakon velikih tragedija i stradanja kojima su bile izložene. I tada, muslimani su pronalazili snagu i motiv da idu dalje. Snagu i inspiraciju su crpili iz svoje vjere, iz Kur'ana i sunneta, odnosno životopisa poslanika Muhammeda, a.s., iz svoje historije, kulture i tradicije. Tako će biti i kad su posrijedi sadašnja stradanja i kušnje.

Muslimani vjeruju da je život na ovom svijetu test kojim se razdvajaju oni koji vjeruju i dobra djela čine od drugih. *Uzvišen je Onaj u Čijoj ruci je vlast – On sve može! Onaj koji je dao*

smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati (El-Mulk, 1–2). S teškim kušnjama i izazovima suočavali su se i raniji vjerovjesnici i njihovi sljedbenici, kao i posljednji Poslanik, a.s., i njegovi sljedbenici, i u mekanskom i u medinskom vremenu.

Kur'an govori o velikoj torturi kojoj joj bio izložen Musaov, a.s., narod od strane faraonove vlasti: *I kada smo vas od faraonovih ljudi izbačili, koji su vas najgorim mukama mučili: mušku vam djecu klali, a žensku u životu ostavljali; – a to vam je bilo veliko iskušenje od Gospodara vašeg* (El-Bekare, 49). Šta reći na ovo, osim da su današnji faraoni u zlu premašili ondašnje.

¹ Rad je prezentiran na predavanju održanom u okviru manifestacije "Selam Ya Resulallah" upriličene u Sarajevu 2025. godine.

O jednoj od teških kušnji, kojoj su bili izloženi Muhammed, a.s., i njegovi ashabi tokom napada na Medinu u Bici na Hendeku, govori se u suri El-Ahzab: *Kad su vam došle (vojske) i odozgo i odozdo, a duša došla do grkljana, i kad ste o Allahu svašta pomišljali – tada su vjernici bili u iskušenje stavljeni i žestoko potreseni* (El-Ahzab, 10–11). U sahih hadisu se navodi da će, i kada dođe do opće dekadencije, slabosti i nemoći muslimana, postojati grupa (taife) vjernika koji će se držati istine, na koju neće utjecati oni koji joj uskraćuju pomoć i oponiraju joj, sve do Božije odluke.

Štaviše, kad bi na Zemlji ostao živjeti samo jedan musliman, imao bi, odnosno trebao bi imati, razlog, motiv i svrhu da nastavi živjeti u skladu s principima svoje vjere, noseći njen emanet kao nešto najvrednije i najdragocjenije. Musliman se ni tada ne bi odrekao vlastitih principa slobode izbora vjere i uvjerenja; cijenjenja komšiluka i mirnoga suživota među ljudima, rasama, narodima i konfesijama; promoviranja dobra i odgovaranja od nevaljaloga; solidarnosti među ljudima... Nastavio bi se boriti i zalagati za istinu i pravdu, nastavio bi vjerovati u izvornu čistotu ljudske prirode: *Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, vjeri, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude stvorio – ne treba da se mijenja Allahova vjera, jer to je prava vjera, ali većina ljudi to ne zna* (Er-Rum, 30). U dušu je usađeno iskonsko prepoznavanje i razumijevanje dobra i zla (فألهما فجورها و تقواها), njena sklonost dobru, ali i povodljivost za okretanje zlu. Gospodar od vjernika zahtijeva da budu *zajednica onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvrćati – oni će šta žele postići* (Alu 'Imran, 104).

Bez obzira na okolnosti u kojima se vjernik nalazi, nikada ne smije padati u očaj i gubiti nadu. Tome ga uče Kur'ani-kerim i životopis Allahova Poslanika. U suri Jusuf navode se riječi Jakuba, a.s., koje je uputio svojim sinovima u naizgled beznadežnoj situaciji: *O sinovi moji, idite i tragajte za Jusufom i bratom njegovim, i ne gubite*

nadu u milost Allahovu; samo oni koji ne vjeruju gube nadu u Allahovu milost (Jusuf, 87).

Što su kušnje i poteškoće s kojima se suočavamo u životu veće, veća je potreba za dodatnom duhovnom snagom, inspiracijom, spoznajom i emocijom. Podsjećanje na životopis i vjerovjesničku misiju poslanika Muhammeda, a.s., najbolji je i najkraći put za stjecanje samopouzdanja i duhovnih poticaja kojima snagimo našu volju i opredjeljenje da nastavimo tragati, otkrivati i proširivati znanja, spoznaje, vrijednosti i ljepote života u vjeri i s vjerom. U tom smislu razumijevamo važnost i smisao manifestacije mevluda, i kod nas i u svijetu, baš u ovom vremenu i na ovom prostoru. Način na koji je Poslanik, a.s., živio na individualnom, porodičnom i društvenom planu, principi kojih se držao u izgradnji zajednice i društva, rješavanju društvenih problema i protivrječnosti, borbi protiv tribalističke svijesti i ljudskih slabosti, trajna su inspiracija za sve generacije muslimana do kraja ovog svijeta. Svevišnji Gospodar je posvjedočio da u njemu imamo najbolji uzor i obrazac življenja: *Vi u Allahovom poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje* (El-Ahzab, 21). Drugi dio ajeta potvrđuje da će potpunu korist i svrhu slijeđenja Poslanikove, a.s., paradigme postići oni koji stalno na Allaha misle, nadaju se Njegovoj milosti i mnogo Ga spominju.

Razložnost i svrhovitost u slijeđenju Allahovog Poslanika, a.s.

Prije nekoliko dana nastupio je rebiul-evvel, mjesec u kojem je rođen Muhammed, a.s. Naša tradicija u Bosni, ali i diljem muslimanskog svijeta, jeste da se tim povodom učenjem mevluda, predavanjima i drugim prigodnim programima prisjetimo rođenja, života i djela našeg uzora, hazreti Resuli-ekrema, a.s., za koga je Svevišnji kazao da je na veličanstvenom stepenu morala (وإنك لعل خلق عظيم).

Ovakav opis morala u Kur'anu ne navodi se ni za jednog drugog vjerovjesnika niti za nekog drugog Božijeg odabranika.

Mevlud u našoj tradiciji nije samo vrsta pobožne poezije, nego i način iskazivanja i potvrda ljubavi prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, a.s., ali i prema čovjeku i zajednici. Ljubav prema Poslaniku, a.s., obaveza je svih muslimana i muslimanki. To je zapravo temeljni aspekt vjerskog života u islamu. Može se reći da je ona ključ ljubavi prema Bogu. Jer, Bog ne voli osobu koja ne voli Njegova Poslanika. Muslimani Vjerovjesnika drže na najvišem stepenu poštovanja i uvažavanja. Kad god se spomene neko od njegovih imena, poprati se zazivanjem Božijeg blagoslova i mira na njega. To je znak poštovanja i ljubavi prema njemu. Istodobno, to je i vršenje Božijeg naloga vjernicima. Svevišnji u suri El-Ahzab, u 56. ajetu, kaže: *Allah i Njegovi meleki blagosiljaju Vjerovjesnika. O vjernici, blagosiljajte ga i vi, i pozdrav/selam mu šalžite!*

Muslimani isto postupaju i kad se spomene ime nekog drugog Božijeg poslanika. Ljubav i poštovanje prema Muhammedu, a.s., proteže se i na druge poslanike, koji su i dalje duhovno živi i prisutni u islamskom učenju. Iz brojnih kur'anskih i hadiskih kazivanja o njima i njihovim narodima muslimani u svakom vremenu uzimaju pouke i poruke. Muhammed, a.s., za muslimane je osoba koju oni vole i dive joj se kao najpotpunijem, najsavršenijem Božijem stvorenju među ljudima, ali je on za njih i osoba koja je nastavak i završetak dugog lanca Božijih poslanika, s kojima je duhovno vezan.

Od rođenja do preseljenja na bolji svijet, njegov život je bio ispunjen događajima, situacijama i postupcima koji pokazuju najdublju duhovnu kultiviranost. Njegov životopis upućuje na primarna i vječita egzistencijalna pitanja čovjeka, te u tom smislu predstavlja svojevrsnu duhovnu inicijaciju.

Mevlud danas nije samo podsjećanje na rođenje Poslanika, a.s., nego i aktivna revitalizacija i afirmacija

njegove poruke u savremenom društvenom kontekstu. On je svojevrsni most između generacija, ali i izvor inspiracije da se vrijednosti ljubavi, milosti i solidarnosti, istine i pravde prenesu iz srca u praksu, u svakodnevni život.

Poslanik, a.s., uvijek je duhovno prisutan u muslimanskom društvu i zajednici u živoj prirodi njegovog sunneta i autoritetu njegovog hadisa.

Ovom prilikom ću se osvrnuti na neke aspekte njegove ličnosti, misije i djela, s fokusom na pitanje razložnosti i svrhovitosti slijeđenja njega i njegova sunneta.

Na početku želim ukazati na poruke koje nam Svevišnji Gospodar šalje u tri kur'anska ajeta, koji govore o tri različita, međusobno povezana, aspekta Poslanikove, a.s., ličnosti i misije. Prvi je ranije citirani ajet: *وإنك لعل خلق عظيم* *Ti si, zaista, najljepše čudi*, kako ga je preveo rahmetli Besim Korkut (El-Kalem, 4). On se, pored Kur'anom potvrđenog Poslanikovog statusa *usve hasene – divnog uzora*, kako se navodi u suri El-Ahzab: *(لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة)* *Vi u Allahovom poslaniku imate divan uzor...*, te vjersko-moralnog razloga impregniranog u ljubavi prema Allahu i želji da se stekne Njegova ljubav i naklonost, može posmatrati i kao dostatno racionalno obrazloženje naloga da se slijedi Poslanikov primjer, o kome se govori u 31. ajetu sure Alu 'Imran: *قل إن كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله* *Reci: (ويعفّر لكم ذنوبكم. والله غفور رحيم)* *“Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti. A Allah prašta i milostiv je.”* U više kur'anskih ajeta navodi se zapovijed *(أطيعوا الله وأطيعوا الرسول)* *Poslušni budite Allahu i Poslaniku!*

Navedena tri ajeta tematiziraju različite aspekte Poslanikove ličnosti, statusa i misije te se mogu posmatrati odvojeno, ali i u korelaciji, pa i svojevrsnoj uzročno-posljedičnoj vezi, budući da Gospodar status i postupke ljudi i posljedice njihovih djela u najvećoj mjeri obrazlaže i pojašnjava na razumljiv način. Shodno takvom pristupu, s obzirom na to da

je veličanstvenog čudoređa, logično je da Poslanikova misija, ponašanje i djelovanje zadobiju status *divnog uzora (usve hasene)*, kao što se, posljedično, posve logičnim, razložnim, lahko shvatljivim i prihvatljivim doima nalog da mu vjernici, zbog spomenutih karakteristika, odlika i statusa budu poslušni. Imperativ: *“Mene slijedite!”* u citiranom ajetu je u uzročno-posljedičnoj vezi s prvim dijelom ajeta: *Reci: “Ako Allaha volite, mene slijedite...”* Ljubav prema Allahu i ljubav prema Poslaniku motivi su za njegovu slijeđenje koje vodi Allahovoj ljubavi prema čovjeku.

Na tom tragu želim ovdje podsjetiti na opći princip razložnosti normi islamskog vjerzakona i učenja islama općenito, koji ima opću primjenu, osim u nekim izuzecima. Opći princip kod naređivanja razumnim bićima jeste razložnost, razumljivost razloga propisa/naredbe, čak i kada je riječ o nekim drugim razumnim bićima mimo čovjeka. Pokazuju to primjeri dijaloga, razgovora koji se odvijao između Stvoritelja i meleka, nakon što ih je obavijestio da će na Zemlji postaviti čovjeka kao namjesnika/halifu: *A kada Gospodar tvoj reče melekima: “Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!” – oni rekoše: “Zar će Ti namjesnik biti onaj koji će na njoj nered činiti i krv proljevati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje, štujemo.” On reče: “Ja znam ono što vi ne znate.”* Potom slijedi dodatno obrazloženje odluke, isticanjem ključnog razloga čovjekovog namjesništva: *I pouči On Adema nazivima svih stvari...* Sličan slučaj imamo i u obrazloženju zapovijedi melekima da učine sedždu čovjeku: *I kad Gospodar tvoj reče melekima: “Ja ću na Zemlji od ilovače, od gline ustajale, stvoriti čovjeka! I kad ga oblikujem i u njega život udahnem/od Svoga duha udahnem, ničice mu se poklonite”* (El-Hidžr, 28–29).

Princip razložnosti i svrhovitosti izrazito je naglašen kod donošenja propisa i odredbi. Time se ne umanjuje značaj emocija i emocionalne inteligencije u islamu. Dapače, u Kur'anu se mnogo govori o srcu i

duši, o njihovim stanjima i mekama, što je poznato svima koji uče i proučavaju njegov tekst. Čitav Kur'an zapravo je detaljno obrazlaganje, ekspliciranje i objašnjenje ljudima, korištenjem različitih metoda, zašto trebaju vjerovati, slijediti Poslanika i činiti dobra djela. Njima se zapovijedi i naredbe ne upućuju bez popratnih obrazloženja (uzmimo samo u obzir odredbe kojima se ljudima stavljaju u obavezu – ibadeti, poput obredne čistoće, namaza, zekata, posta, hadža i dr.). U tim odredbama navode se osnovni razlozi i svrhe propisanih ibadeta.

“Ti si, zaista, najljepše čudi”

Sada se vratimo prvom ajetu i njegovim porukama, o kome se inače, manje-više, govori gotovo u svim predavanjima o Poslaniku, a.s., i njegovim vrlinama. Ima nekoliko važnih naznaka koje vrijedi istaći kad je posrijedi razumijevanje značenja i poruka ovog ajeta. On nije samo argument o veličini Vjerovjesnikova, a.s., morala, već, prije svega, Božije svjedočenje o karakteru tog morala: *A Bog je dovoljan svjedok* (El-Feth, 28). Iako se radi o relativno kratkom ajetu, on sadrži brojna značenja, duboke poruke i suptilne reference. Osvrnut ću se ukratko na neke od njih.

1. U ajetu je upotrijebljen prijedlog *‘ala hulukin*, a ne uobičajena sintagma, npr. *zu huluk*, što bi bilo za očekivati kod isticanja veze pripadnosti. Kod arapskih lingvista je poznato pravilo da prijedlog *‘ala* ukazuje na jako i obuhvatno ovladavanje nečim/nekim, što je mnogo rječitije i izražajnije od pukog opisa. Vjerovjesnik je bio čvrsto ukorijenjen u lijepom čudoređu, vladao je lijepim osobinama, Allahovom uputom i podrškom, poput prirodne superiornosti skupocjenog dragog kamena u odnosu na ostale minerale i rude. Ajet znači: *Ti si, zaista, po svojoj naravi, velikog i premoćnog čudoređa.*

2. Kako u Kur'anu ništa nije slučajno i bez razloga, uputno je pojasniti zašto je Svevišnji, opisujući Poslanikov moral, upotrijebio atribut عظيم – *'azim*, a ne neke druge attribute, koji se često koriste u običnom govoru u sličnom kontekstu, poput *kerim*, *hasen* i sl. U ljudskoj komunikaciji se čuje fraza *čovjek plemenitog morala*, ili *lijepog, prefinjenog morala* (ahlak *kerime*, ahlak *hasene*), dok fraza *ahlak azime* nije česta u običnom govoru. Mudrost se krije u tome što je atribut *'azim* (veličanstven, snažan) mnogo izražajnije, dublji i intenzivniji u poređenju s atributima *plemenit* i *prefinjen*. Naime, sintagma *veličanstvenost*, *snaga morala* podrazumijeva značenja koja se ne uključuju u termine *hasen* ili *kerem*. Jer, kad se za opis nečijeg morala upotrijebe ova dva atributa (lijep, plemenit/prefinjen), u percepciji mnogih ljudi oni asociraju na nježnost, krhkost, popustljiv karakter, na preferiranje konformizma i sigurnosti, na neodlučnost da se bori i izbori za neko pravo. Opis morala atributom *veličanstvenost*, (*pre*)moćnost nema tu konotaciju. Naprotiv, ukazuje na snagu karaktera osobe, profinjenost duše, snažnu posvećenost *mekamu ubudij-jeta* – poziciji služenja Bogu, čvrstu povezanost i poslušnost Gospodaru, radi Koga i na Čijem putu se drži visokih moralnih principa. Poslanik, a.s., prefinjenog je, nježnog morala kada se ophodi prema slabima, nemoćnima, bolesnima, siromašnima i žrtvama nasilja, ali je odvažan, stamen i nepokolebljiv kada treba suzbiti nasilnika, donijeti presudu u korist oštećenoga ili odrediti pravu mjeru silniku. Priroda misije Muhammeda, a.s., zahtijevala je obje vrste ponašanja i komuniciranja s različitim

slojevima društva i zato je kod opisa njegova morala upotrijebljen atribut koji uključuje širu lepezu značenja.

Citirani ajet ukazuje na iznimnu važnost i težinu moralnog faktora na Božijem mizanu/vagi. Njegova ukorijenjenost i utemeljenost u sistemu islama je poput njegove urođenosti/ukorijenjenosti u ličnosti Allahova Poslanika i njegovoj uputi. Moral je njegova autentična odlika. Na njemu se temelje principi islamskog vjerzakona, odgojne metode, vrline čistote, povjerenja, iskrenosti, pravde, milosti, dobročinstva, poštivanja ugovora, podudarnosti riječi i djela; na njemu se temelje zabrane nepravde i zuluma, obmane i prevare, bespravnog uzimanja tuđe imovine, napada na čast i dostojanstvo ljudi, širenja nemorala u bilo kojoj formi. Također, na njega se naslanjaju propisi čiji je cilj zaštita ovih vrijednosti i moralnog kodeksa u osjećanju i ponašanju, u duši, u stvarnosti života sa svim njegovim rukavcima i složenostima.

Muhammed, a.s., je kazao: "Poslan sam da upotpunim/usavršim moralne vrline", sumirajući svoju misiju u ostvarenju ovog plemenitog cilja. Opisujući njegov moral u citiranom ajetu, lapidarnom formom, jezgrovitim iskazom, Svevišnji ističe Svoga Vjerovjesnika, ali i poziciju etičkog faktora u učenju islama općenito, koga je tako uspješno etablirao i profilirao sam Muhammed, a.s. Takva pozicija nije proistekla iz konkretnog društvenog miljea, iz nekih materijalnih datosti, kulturnih uvjetovanosti, interesa, ili postojećih tipova veza. Ona crpi svoju poziciju iz Objave, oslanja se na Objavu, na nebeski poziv Zemlji da se uzdigne u visine, inspiraciju pronalazi u apsolutnim

Božijim atributima, kako bi ih ljudi primijenili u svom životu, u granicama svojih mogućnosti i kapaciteta, kako bi živjeli kao ljudi koje je Bog odlikovao i namjesnicima na Zemlji učinio. Ne radi se tu samo o apstraktnim vrlinama iskrenosti, povjerljivosti, pravednosti, čestitosti, dobroti, milostivosti... Riječ je o zaokruženom, cjelovitom sistemu u kojem se međusobno podupiru i nadopunjuju odgojna, obrazovna i zakonodavna komponenta u različitim oblastima života.

3. Ovaj ajet je objavljen u kontekstu odgovora na optužbe mnogobožaca koji su pokušali diskreditirati Poslanika, a.s., i kazati da je neuračunljiv, da laže i sl. Cilj takvih kleveta, koje su dolazile i od pojedinih zlobnih srodnika, bio je pokušaj da ga se drži u psihološkoj blokadi. Vodio se bespoštedni propagandni rat; propitivala se iskrenost i vjerodostojnost čovjeka u njegovoj misiji; na ispitu je bila snaga njegove ličnosti i volje. U takvoj situaciji, on je rekao rečenicu kakvu svijet vjerovatno ni prije ni poslije čuo nije: "Tako mi Allaha, amidža, kad bi stavili Sunce u moju desnu, a Mjesec u moju lijevu ruku, pod uvjetom da ostavim ovu misiju, ne bih to učinio, sve dok je Allah ne uzdigne, ili ne umrem na tom putu." Odgojna mudrost je zahtijevala da Svevišnji Svoga Poslanika uputi da pred lažnim optužbama i klevetama pokaže strpljivost, blagost, praštanje, širokogrudnost i upornost u vršenju misije, ističući da je *njegov moral veličanstven* te da komunicira s njima u duhu svog veličanstvenog, moćnog morala koji mu je prirodan. Sve spomenute osobine podrazumijevaju se u opisu njegova morala atributom *'azim* – *veličanstveni*,

moćni, koji jeste temeljna karakteristika njegove ličnosti, sama bit njegova bića i načelo života. S takvim moralom on se treba izdići iznad kleveta i optužbi i nastaviti ustrajno vršiti misiju za koju je odabran. Ajet je objavljen u sastavu sure El-Kalem, jedne od najranijih mekanskih sura. Ovakvim opisom Poslanikovog, a.s., morala, Svevišnji odgovara na idolopokloničke optužbe i klevete da je Muhammed neuračunljiv, podsjećajući ih na ono što su i sami znali o njemu i njemu prije Objave, stavljajući im do znanja da osoba takvog morala ne može biti lažov i ne može biti neuračunljiva. Time su te klevete obesmišljene i obesnažene, a Poslanik, a.s., dodatno osnažen i ohrabren.

Jasni principi i vrijednosti vjerovjesničkog morala nespojivi su sa šicardžijskim mentalitetom, samoživošću i sebičnošću, prevarama i trikovima, vjerolomnim i podmulkim manevrima, posebno kada su posrijedi ugovori i sporazumi, čak i s neprijateljima i protivnicima.

Muslimani su danas više nego ikad u potrebi da ožive i reafirmiraju etički sistem islama, prije svega u međusobnim odnosima, i da ga se čvrsto drže, prije nego o njemu budu govorili drugima.

Reci: “Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehе vam oprostiti. A Allah prašta i milostiv je.”

A sada da se osvrnem na pitanje slijeđenja sunneta i Poslanikovog obrasca življenja i ponašanja. Pod pojmom sunnet mislimo na njegovu misiju, sa svim njenim planovima i sadržajima, i put koji je slijedio u njenoj realizaciji, a ne na normu iz kategorije sunneta, koja ukazuje na pohvalnost činjenja određenog djela.

Slijeđenje Poslanika, a.s., obaveza je vjernika, potvrđena jasnim

tekstom Kur’ana, u formi imperativa: “Mene slijedite!” “Pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku!”, što se navodi u više ajeta. Riječi Poslanika, a.s., kako nam Kur’an govori, imaju Božansko nadahnuće. Njegove riječi i postupci, s ciljem utvrđivanja nekog šerijatskog pravila, obavezujući su. Kur’an nalaže vjernicima da se pokore njegovom sudu i autoritetu: *Onaj ko se pokorava Poslaniku, pokorava se Allahu*, kaže Svevišnji u suri En-Nisa’. Kao izvor Šerijata, norme sunneta funkcioniraju na tri nivoa.

Prvo, one mogu ponoviti i potvrditi norme sadržane u Kur’anu. Znatan dio sunneta čine te norme.

Drugo, norme sunneta mogu biti u funkciji pojašnjavanja ili tumačenja Kur’ana. Mogu razjasniti ono što je sumarno navedeno u Kur’anu, ograničiti apsolutno ili konkretizirati ono što je navedeno u općoj formi. Najveći dio sunneta odnosi se na ove dvije funkcije. Ti hadisi se ne mogu odvajati od Kur’ana i ne mogu biti neovisni od njega.

Treće, sunnet mogu činiti propisi o kojima se ne govori u Kur’anu. Njihov broj je mali i predstavljaju neovisan izvor Šerijata (npr. pravo prvenstva kupnje, nasljedni dio i dr.).

Kad su posrijedi pojedinačni propisi i doktrine, oni se klasificiraju po različitim osnovama i kriterijima i, shodno tome, podliježu različitim pravnim kvalifikacijama, s obzirom na njihovu obaveznost slijeđenja i primjene. Odredbe doktrinarne naravi ne podliježu principu razložnosti i obavezujuće su za vjernike ukoliko su utvrđene jasnim i kategoričkim dokazima. Poslanikove riječi i postupci u drugim oblastima klasificiraju se u ibadat (obredoslovlje) i muamelat (društvene poslove). Norme u oblasti ibadeta se, u principu, slijede u formi u kojoj ih je prakticirao sam Poslanik, a.s. Svi ibadeti su razložni i svrhoviti, mada ne možemo uvijek i u punom opsegu dokučiti sve njihove razloge nastanka i svrhe donošenja. Za neke je Poslanik, a.s., izričito zahtijevao da se obavljaju onako kako ih je on obavljao. Tako je za namaz

rekao: “Klanjajte namaz onako kako mene vidite da klanjam!” Za hadžske obrede je kazao: “Uzmite od mene svoje obrede”, tj. obavljajte ih na način kako ih ja obavljam. Slično je i s drugim obredima, koji se uglavnom obavljaju u formi u kojoj ih je on obavljao. Naravno, uvažavaju se neke vanredne, nužne okolnosti, koje zahtijevaju promjene i prilagodbe u formi i načinu obavljanja, ali uputstvo o tome uglavnom se prenosi od samog Poslanika ili ashaba. Bespredmetno je u ovoj oblasti postavljati pitanje šta je važnije: suština ili forma. Oboje je važno i neophodno. Ipak, ne mogu se svi ibadeti tretirati jednako, kada je riječ o njihovoj formi i sadržini. Neki propisi u oblasti ibadeta, čak i onih iz najviše kategorije, poput posta i zekata, podložniji su idžtihadu, pa time i određenim modifikacijama, zbog izmijenjenih okolnosti. Vrste imovine danas nisu identične onima u vrijeme kada je zekat propisan. Propisi u oblasti muamelata razložni su i sa svrhom, podložni tumačenju i idžtihadu. Pravnici mogu razmatrati smisao teksta izvora, uzrok propisa i dobrobit (*masleha*) zajednice, da bi došli do novih pravnih rješenja. Propisi u oblasti ibadeta, muamelata, halala i harama klasificiraju se u pet, odnosno sedam kategorija normi, a obaveza je slijediti i držati se onih iz kategorije farzova, harama, vadžiba i mekruhi-tahrима. Slijeđenje sunneta, menduba i mustehaba, a nečinjenje mekruha je pohvalna praksa.

Odredbe se, također, mogu klasificirati prema cilju i svrsi zbog kojih su propisane. Pet nužnih vrijednosti: život, vjera, razum, potomstvo i imovina štite se odredbama iz kategorije farza i harama; potrebne, sekundarne vrijednosti štite se propisima iz kategorije vadžiba i mekruhi-tahrима, dok se poželjne vrijednosti štite propisima iz kategorija menduba i mekruha. Snaga naredbe o slijeđenju Poslanikovih uputstava iz spomenutih kategorija uvjetovana je karakterom propisa na koji se odnosi.

Kad govorimo o Poslanikovim riječima, djelima i postupcima, trebamo

imati na umu činjenicu da su u njegovoj ličnosti bile objedinjene različite funkcije: prenošenje Božije Objave (*risalet*), davanje objašnjenja (*futja*), presuđivanje (*kada'*) i upravljanje zajednicom (*imamet*). Shodno ovoj klasifikaciji, različit je karakter postupaka u okviru svake funkcije. Postupci u okviru funkcije prenošenja Objave i funkcije objašnjenja njenih normi općenito su obavezujući za slijedenje. Norme, sadržane u Objavi, nepromjenjive su i vjernici su obavezni da ih slijede. Slično je i s postupcima koje je Poslanik činio u funkciji muftije, budući da je bio sadržinski obavještavan od Allaha, dž.š., o pojedinačnim propisima, sadržanim u Božijim odredbama.

Kada je riječ o presudama u sporovima među strankama, one odražavaju pravne, a ne stvarne istine s obzirom na to da ovise o dokazima koji se podnose i vještini stranaka u sporu. Zato se svaki spor tretira odvojeno i donosi se posebna presuda. Kao imam, Poslanik, a.s., rukovodio je poslovima zajednice i njegove odluke u toj oblasti su vezane za interese zajednice.

Posebno bih u ovoj prilici spomenuo dva važna principa, kojih se držao u rukovođenju zajednicom i modeliranju odnosa među ljudima općenito.

Prvi princip bio je bratimljenje muslimana, muhadžira i ensarija, koje je proveo nakon dolaska u Jesrib/Medinu, a kome je prethodilo bratimljenje dvaju zaraćenih jesribskih plemena Evs i Hazredž. Čin bratimljenja predstavljao je osnovu za uspješnu izgradnju i razvoj zajednice u svim segmentima. Bez bratskog odnosa među muslimanima nema napretka i selameta zajednici.

Drugi princip koji je Poslanik, a.s., zagovarao i primjenjivao kad god je to bilo moguće i svrsishodno jeste sulh/nagodba i sporazum među akterima u sporu (primjeri: ugovor na Hudejbiji, nagodba s Kurejšijama prilikom oslobađanja Meke, nagodba među strankama u trgovačkim i drugim imovinskim sporovima,

nagodba među supružnicima u sporu, nagodba i kompromis među strankama u ratnom sukobu, bilo da se radi o unutrašnjem ili sukobu s vanjskim neprijateljem i dr.). Vodeći računa o unutrašnjem jedinstvu muslimanske zajednice, Poslanik, a.s., trpio je spletke munafika u Medini, čak i po cijenu ozbiljne štete koju su nanosili zajednici. Jedino u čemu ih je odlučno spriječio jeste njihov pokušaj uspostavljanja paralelne vjerske organizacije, osnivanjem tzv. *mesdžidu dirara*, nelegalne džamije, u svrhu subverzivnih aktivnosti i razbijanja jedinstva muslimana.

Mjere koje je poduzimao, vršeći ove posljednje dvije funkcije (*kada'* i *imamet*), podložne su izmjeni od nekog budućeg nosioca istih funkcija u drugačijim okolnostima. Kod idžtihada u pitanju rukovođenja zajednicom, što podrazumijeva i odgovarajuće tumačenje propisa Šerijata, treba voditi računa da se Šerijat u svojim korijenima i granama temelji na mudrosti, razložnosti i svrhovitosti, te ostvarenju dobrobiti ljudi na oba svijeta. On je pravda, milosrđe i korist u svemu. Poznati učenjak Ibn Kajjim izrazio je svoju zabrinutost zbog pogrešnog razumijevanja propisa Šerijata od strane onih koji su iz neznanja zauzeli stavove koji nameću teškoće i krutost, postavljajući neopravdane i neodržive uvjete. Na tom tragu, on je postavio zlatno pravilo koga se trebaju držati svi oni koji se bave tumačenjem i primjenom propisa Šerijata, posebno onih koji imaju šire društvene implikacije: "Bilo koja norma koja zapostavlja pravdu u korist tiranije, miješa milosrđe s njegovom suprotnošću, dobrobit s pokvarenošću, a mudrost s banalnošću – nema ništa sa Šerijatom, čak i ako bi se dokazalo, nekim napregnutim tumačenjem, da je njegov dio."

Zaključak

Želim na kraju uputiti poruku i savjet, posebno onima koji nametljivo, populistički, parolaški, verbalno

ili djelatno, pozivaju na slijedenje sunneta Muhammeda, a.s., i selefi-saliha, na tragu onih zbog kojih je Ibn Kajjim iskazao zabrinutost, da se prije tog posla propitaju da li sami suštinski slijede Poslanika, a.s., da li u sebi imaju vrijednosti koje su njega kvalificirale za vjerodostojan i kredibilan misijski rad i poziv: "*Fettebi'uunii* – mene slijedite." One se mogu sumirati u sljedećem:

1. Znanje (*ilum*) koje se stječe i koristi u ime Allaha.
2. Mudrost (*bikmet*) u razumijevanju svijeta, u komunikaciji i u postupcima.
3. Lijepe moralne osobine (*ahlak hasene*).
4. Primijenjeni moral i znanje (*usve hasene*).
5. Ljubav prema Allahu (*hub-bullah*).
6. Kredibilan poziv na slijedenje.

To su primarne vrijednosti i vrline koje treba slijediti kod Poslanika, a potom one koje se tiču forme i simboličkih, tradicijskih, kulturnih obrazaca življenja i ponašanja. Ukoliko ove potonje budu isticane i nametane u prvi plan, ispred ovih primarnih vrijednosti, Poslanikov, a.s., sunnet će biti diskreditiran, uz rizik da bude predstavljen i percipiran u karikaturalnoj formi, u službi podražavanja uvriježenih stereotipa i predrasuda o islamu, Muhammedu, a.s., i muslimanima, bili protagonisti takvog pristupa svjesni toga ili ne.

U tom smislu, mogu se razumjeti i riječi Imama Malika: "Kad vidiš čovjeka da brani istinu bahato i razmetljivo i pri tom psuje, grdi i srdi se, znaj da nešto nije uredu s njegovim nijetom, jer istina nema potrebe za tim."

Molim dragog Boga da nas uputi i učvrsti na Pravom putu, da budemo istinski sljedbenici poslanika Muhammeda, čije slijedenje je znak ljubavi prema Bogu, da nam osnaži ljubav prema njemu, islamu, ljudima i domovini, da budemo bolji ljudi i korisniji članovi društva.

Abstract

FOLLOWING THE MESSENGER OF ALLAH
(PEACE BE UPON HIM): RATIONALITY AND
PURPOSEFULNESS

Enes Ljevaković

This paper addresses the issue of the rationality and purposefulness of following the Messenger of Allah (peace be upon him). Adherence to his path and example represents a fundamental principle of Islamic life and guides a person toward the straight path. Such adherence is not blind imitation, but is based on a rational understanding of the purpose and wisdom underlying his actions, words, and recommendations. The rationality of this following is manifested in the fact that the Prophet (peace be upon him), through his life and guidance, leads believers through moral, spiritual, and practical aspects of life, encouraging the development of awareness, understanding, and sound judgment. The purposefulness of following the Prophet (peace be upon him) is reflected in directing human beings toward the realization of goals prescribed by Allah—doing good, avoiding evil, and attaining divine mercy. Observance of the Sunnah is not merely ritualistic or formal; rather, it yields practical, moral, and social benefits that contribute to the harmony of both the individual and the community. The rationality and purposefulness of following the Prophet (peace be upon him) connect spiritual development with rational understanding of the world, creating a balance between faith, reason, and action, and guiding believers toward success in this life and the hereafter. The principle of rationality and purposefulness is particularly emphasized in the formulation of legal rulings, as the Almighty frequently explains and clarifies the status, actions, and consequences of human deeds in an intelligible manner.

Keywords: Messenger of Allah (peace be upon him); Mawlid; Sunnah; following; rationality; purposefulness.

الموجز

اتباع رسول الله صلى الله عليه وسلم:
العلة والغاية

أنس ليفاكوفيتش

يتناول هذا المقال مسألة العلة والغاية من اتباع رسول الله صلى الله عليه وسلم. إن اتباع نهجه وسنته يمثل المبدأ الأساسي للحياة الإسلامية، ويهدي الإنسان إلى الصراط المستقيم. وهذا ليس تقليداً أعمى، بل اتباع قائم على فهم الغاية والحكمة في أفعاله وأقواله وتوصياته. وتتضح علة هذا الاتباع من كون النبي صلى الله عليه وسلم بحياته وتوجيهاته يقود المؤمنين عبر جوانب الحياة الأخلاقية والروحية والعملية، ويحثهم على تنمية الإدراك والفهم والقدرة على التمييز. أما غاية اتباع النبي صلى الله عليه وسلم فتتمثل في توجيه الإنسان نحو تحقيق الأهداف التي شرعها الله تعالى، وهي: فعل الخير، واجتناب الشر، والفوز برحمة الله عز وجل. إن الالتزام بالسنة ليس مجرد طقوس أو شكليات، بل له فوائد عملية وأخلاقية واجتماعية تسهم في تحقيق الانسجام للفرد والمجتمع. إن العلة والغاية في اتباع النبي صلى الله عليه وسلم تربطان النمو الروحي بالفهم العقلائي للعالم، مما يحقق التوازن بين الإيمان والعقل والعمل، ويقود المؤمنين إلى الفلاح في الدنيا والآخرة. ويتجلى مبدأ العلة والغاية عند سنّ الأحكام والتشريعات، ذلك لأن الله سبحانه وتعالى يعمل ويبين بأسلوب عقلائي مكانة أعمال الإنسان وأفعاله وعواقبه.

الكلمات المفتاحية: رسول الله صلى الله عليه وسلم، المولد النبوي، السنة، الاتباع، العلة، الغاية.